

Издаван сваког четвртка
на цијелом табаку.

Стаје за *Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину*:

годишње . . . 6 фран.
на по године . 3 " "
на четврт године 1 " 50.
За *Србију* годишње 20 дин.
на по године . 10 " "
на четврт године 5 " "
За све друге земље 20 фран.
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Горе
и сва писма шаљу се са-
мом уреднику.

Претплата из Србије у-
пућује се Велимиру Вало-
жићу у Биоград, а из друг-
ијех крајева под адресом
P. Ramadanović Cattaro
(за „Црногорку“).

Претплату примају сви
наши књижари и новинар-
ске експедиције. Неува-
жана писма не примају
се.

Број 2.

ЦЕТИЊЕ, 19. Јануара 1884.

Година I.

Повратак у отаџбину.

Ловћене, Ловћене!
Невјесто горда сињег мора,
Клисуро дична дичнијех гора,
Идоле свети мојега срца,
Да си ми здраво!

Да си ми здраво, подножје свето
Домоване ми, најдражи каме!
Целивам твоје пуриурне стјене,
Сто пута људским знојем појене,
Сто пута крвљу јуначком рошене,
Да си ми здраво!

Да си ми здраво гробнице света
Генија Српства, којега ум је
Са твојих гора много пут лета
У тајне дворце другога свјета!
Да си ми здраво!

У туђем свјету лутах ја дуго,
Као бјегунцу сваки ми се руго,
Па питам себе: гдје ми је дом?
Ја немам дома — ја сам сиром!

Клео сам тада, поносни каме,
Ваши твоје, твоје клисуре саме!

Кад се ја родих, часак сам клео,
Клео сам тада вас свијет боо!
Клео сам мљјело матере моје,
Клео сам себе, клео све своје!

А сада?
На гола к теби кољена падам,
На кажем теби да много страдам
У прогонству!
Ох спаси, спаси прогнана сина
Из ланца туђина!
Дај ми да у твом хладу починем,
Дај ми да у твом каму погинем!
Смилуј се . . .!

Што? Примаме ме?
Целивам тебе поносни каме,
Сто пута милији од жизни саме!
И млазом суза очију мојих
Хоћу да слова ова напишем:

„Ти Црна Горо, мој мили доме,
Дубоко лежиш у срцу моме!
У свако доба, дању и ноћу,
На браник рода млађан ја доћ' ћу!“

Л.

МОЗАК И СРЦЕ У КЊИЖЕВНОСТИ.

(Наставак).

Природни испитивачи доказаше да нема
градива без материје, ни радње без њенијех
сила, ни живота без обојега. Материја је дакле
основа свему, из које све остало постаје и би-
ва по законима, по којима њене силе раде.

Но шта је *материја*? Какве су *силе* у ње,
и који су то *закони*, по којима те силе раде?

То су питања, на која данашња позитивна

наука не умије ништа поуздано да одговори.
Јестественита материје чека на свога Њутна,
који ће се, како рече Кант, једва и послјије не-
колико вјекова родити.

Али у правцу позитивном, којим су пошли
природни испитивачи, иде се напријед и мало
по мало крчи се земљиште до скоро необрађе-
но и освјажује се позиције, са којијех погледи
већ далеко сизжу.

Природна наука иде за тјјем, да све по-
јаве протумачи радњом сила материјалних, и

донета од времена Галилејева и Њутнова не памти се да се икада више приближило правоме познавању материје него што је то учињено за ово потоњих 40 година.

У том правцу може се рећи, да је до опште важности дошло сазнање, да сви појави без изузетка, како они у највишијех организима на земљи тако и саме револуције свјетских тјелеса, ништа друго нијесу него *кретања* перпромјенљивих материјалних дјелића — атома —, која се збивају силом непромјенљивих *механичких* основних закона привлачења и одбијања. До тога сазнања дошло се на основу механичке теорије о топлоти и утемељењем начела о одржању енергије је унајзаплетенијим појавима ма које врсте, *не изумлажући ни органске појаве*.

По тим резултатима природних испитивања главно би дакле било у материје: њен састав из атома и радња ових по основним начелима механике.

Но у најновије доба физиолог Фик *) хоће да положи у темељ свијема појавима и радњама материје, дакле органисањем и неорганисањем свијегу материјалном, такозвани *Веберов закон* о радњи покретних електричних дјелића — атома — т. ј. о томе како ти атоми дјелују једни на друге. До сада се та радња тумачила по ономе великом закону, који је Њути поставио за кретања небесних тјелеса и који за њих и дан данашњи у својој сили важи, а то је: да се свака два материјална дијела привлаче силом, којој је правац у правој саставној линији између та два дијела, а којој јачина (интензитет) зависи, осим од масе њихове, још и од растојања, у којем се налазе, растећи или падајући у обрнутој пропорцији према квадрату растојања. По том закону, наравно нешто проширеном и генерализованом, могли су се тумачити и сами електрични појави, код којих се извјесни материјални дјелићи не привлаче него одбијају. Кад се на ум узме, да је величина масе у тих дјелића вазда једнака и непромјенљива, онда за тумачење њиховог кретања остаје само један фактор, а то је растојање међу њима, које се они труде или да скрате (*привлачење*) или да га увећају (*одбијање*). Према томе суштина материје састојала би се у том, што би свака материјална честица представљала једно *средште снаге*, које би према свијема осталим материјалним атомима у свијету радило у правцу привлачења или одбијања, и то јачином, која би једино зависила од растојања.

Но Вебер је устао да докаже, да привлачење или одбијање материјалних дјелића не за-

виси само од њиховог растојања, него се може замислити *да зависи и од релативног стања кретања, у ком се налазе*.

Овим је унесено са свијем ново једно начело у схватање природних појава, и Фик вели, да се тај Веберов корак може сматрати с пуним правом као најзнатији напредак у природним наукама од Њутнова времена.

Далеко би нас одвело, кад бисмо се даље упустили да разлажемо овдје теорију Веберову по Фиковом схватању. Само ћемо напоменути, да је Вебер дошао на ту мисао откривењем електро-динамичких појава, тихтајанствених сила, помоћу којих се данас у механици права чудеса чине. Његова теорија о кретању материјалних честица тек је у зачетку свом, но кад се онакав ауторитет у физиологији као што је Фик вада, да ће нам при даљем развоју теорије хемијски и молекуларни појави можда исто тако јасни бити као што су нам иза Њутновог закона јасна постала кретања планета, — онда се види колика се вредност мора полагати на тај Веберов закон. За сада Фик држи да може из Веберова закона извести претпоставку, да би се — атомистично узевши — материја, за коју се држи да је састављена из три прајединице: простих дијелова позитивног, простих дијелова негативног електричног ф, јуидума и простих дијелова мјерне грађе — да би се та конституција материје може бити дала свести само на двије прајединице, дакле на исти материјални сунстрат као и електрични појави.

Разумије се, да су све то само хипотезе, али оне нијесу основане само на ваздушастом темељу философске аспирације, него на реалном поду предметног испитивања материјалних елемената, па ако се природна наука и не може још похвалити да је продрла у тајну саме суштине материје, она ипак није узложила огромне трудове своје у залудну ствар, која ће се некад рушити, него на којој ће се даље моћи зидати, док се колико толико не догради величанствена зграда позитивне науке.

Ми се морамо маћи даље од земљишта, на које смо нешто дубље сврнули, и приступити ближе к предмету, који смо преда се ставили. Намјера нам је била, да нађемо основу, на којој по данашњем знању људском почива градиво свега што постоји, па, ако је могуће, да докучимо и законе по којима прасиле у основи свијех ствари положене раде градећи разне облике, почивајући од неорганизованих агрегата па до најеложенијих организама.

Основу смо нашли у материји, но суштину њену још не познајемо друкчије него хипотетично, а исто тако и прасиле које у њој раде.

*) Über den bedeutendsten Fortschritt der Naturwissenschaft seit Newton. Von Adolf Fick.

Сада можемо приступити к „круни саздања“: к човјеку.

Није само гола фраза, кад се каже да је човјек „круна саздања“. Ако се под „саздањем“ разумије комбиновани органисани слог материје, онда је донета у организму човјеку материја релативно највиши етешен свога сложеног развитка и сложене енергије постигла. Да је било оваквијех организама као што је данас у човјека и пријед но што човјек сам себе памти у историји, то је наука доказала; но да ли је организам предисторијског човјека био савршенији од данашњег, то се право не зна, јер по структури костију може се о томе само неистинито и једнострано судити. Свакако могло би се узети, да би по теорији Дарвиновој основана била претпоставка, да није био савршенији, бар не у том случају, ако се данашњи човјек има сматрати као природни наставак предисторијског, јер природни избор пасмине човјекове, у опште узевши, видимо да се у борби живота и у пријесу нашег његовог не развија и не појављује у тенденцији назадној, а то би морало наступити, кад би сложена органисана материја, од које је данашњи човјек састављен, ослабила у свом начеху одржања енергије према осталом материјалном свијету.

Хоће ли се та напредна тенденција човјековог организма и у будућности одржати или ће ударити у натраг и врсеном са свијетом подлећи, хоће ли се према космичким и телурним мијенама и сами органисани слог материје и комбинованих сила њених у човјеку измијенити у напредном или назадном правцу, — то су питања, која се нас овдје не могу тичати.

Наш је предмет испитивања — *данашњи човјек*, и за то ћемо ни јему остати.

Данашњи је човјек састављен од материје као и све остало у свијету. Материја та, у суштини својој, не разликује се ни мало од материје, која се налази у градиву и ткању осталог свијета, али се јако разликује високом потенцијом своје комбинације и својих моћи. Човјек је за то ткање и ту грађу осталог свијета у рочно везан исто онако као што је за њу везан ма који створ ове земље. Мислити да је човјек од тога слободан и независан, да живи неким засебним животом који не би био везан за опште велике законе те владају у свијету, мислити да у човјеку има нешто — ма само и најмањи дјелић — што би било одвојено од осталог свијета те не би стојало под влашћу опште регуле којој је све подложено — то мислити данас би било више и горе него анахронизам, била би бесмислица. Некада се донета мислило да има нешто у човјеку, што не припада грађи овога свијета, што живи у њему

засебним животом, што не подлежи општим великим законима природе, што на пошлетку ужива привилегију коју без материје нико на свијету не ужива: привилегију непрошати, — данас су то *tempi passati*. Данас важи као непобитна истина: да човјек са највишом потенцијом своје организације, свога организационог савршенства, подлежи исто тако великим и непромјењивим законима природе као и најнижи органисани створ, који живи тек животом оксидације и дезоксидације.

Без те везе са свијетом око себе човјек не би могао ни за један тренутак остати као органисани створ, а прекине ли се та веза између свијета и човјека као органисане јединице, човјек престаје бити човјек и раствара се у чешће бесмртне материје од које је састављен, све опет по великим и непромјењивим законима природе. Органисано савршенство створа човјечијег растаче се у елементе неоганисане, који опет целином својом улазе у велико ткање свјетско не губећи ни један дјелић од своје материје.

Том везом са свијетом око себе човјек се непрекидно, док је у животу, гради и запавља узимајући из спољашњег свијета материјал за своје градиво и прерађујући га, за циљ свога одржања индивидуалног и генерационог, по физиолошким законима свога органисаног састава. Дисањем је везан за атмосферски ваздух, без којег не може да буде ни за неколико секунда, узимајући из њега дијелове потребне му за оксидацију крви, која производи топлоту и ствара животворни елемент, из кога се гради, запавља, наклањује и репарира све што је у човјеку. Дисањем (експирацијом) враћа опет свијету, што му није од потребе и што би га убило кад би се у њему задржало, а од тога се опет ниједан дјелић не губи, јер целином својом опет улази у велико ткање свјетско. Тако исто за производство животворнога градива свога узима човјек материјал из свијета, без којег не би могао бити, другим ријечма: храни се, што је такође опет једна веза, која га веже за спољашњи свијет.

Но и биљка живи исто тако вегетативним процесом живота. И она је као и човјек везана за спољашњи свијет, узимајући из њега материјал за своју грађу, а враћајући му што јој није од потребе. И она се храни, дише и издише. Исто тако и остале животиње.

Па има ли онда разлике какве у животу између човјека и између биљке и животиње?

У самој суштини нема, јер је материја свукуд иста, само је потенција њене комбинације и њених моћи различита.

У томе је разлика између човјека и о-

сталога органисаног и неорганисаног свијета.

Нема сумње, да је, — за сад бар — човјек потоња карика у ланцу органисаних створова. По томе у његову организму материја се појављује у најсавршенијем облику и највишој комбинацији. Тијем она не престаје у самој суштини бити оно што јест, т. ј. материја, али састављајући организм човјечији или улазећи у њега, она се у њему комбинује, претвара и промјењено много сложеније, дакле, у цјелини узевши, и много савршеније него у биљке и друге животиње, па што код ових није произвега, то је произвела с човјеком и производи у човјеку. Неколико примјера ово ће се боље објаснити. Биљка узима материјал за своју грађу из спољашњег свијета као и животиња, дише и храни се истим начином, ткање јој је у

основи својој као у животиње, аналогија је у свему потпуна, па ипак животиња живи много вишим и сложенијим органским животом него биљка, јер се у њој материја претвара много сложеније, дакле и савршеније. Поставши од биљке животиња, што се више својим органским саставом приближује човјеку, све се више изједначаје с човјеком и у свјема својим органским функцијама, па ипак какво растојање у појавама и еманацијама живота човјековог и живота животињског!

Али — запитаће многи читалац — на што та разгађања у чланку који носи наслов: „Мозак и срце у књижевности“?

Мало стрпљења, па ћемо видјети.

(Наставиће се).

Ц р н о г о р к и .

Викне ли се : ко је витез !

Веселе ти груди плану :

Па соколу на мегдану

Помагати храбро стану !

За то Српству ти си красна

Ка' звијезда неба јасна ... !

Задиме ли равна поља,

Те их пламен живи носе !

Твој се тада дух јуначки

Од појава тог узноси !

Црногорко ! ал' си красна,

Ка' звијезда неба јасна !

Загрми ли испод неба,

Од јуначког љутог праха :

Ти пијеси од тог тугња

Осјетила нивад страха !

У најжешћем грому боја

Узноси се слава твоја !..

У том страшном грому збориш :

„Удри сине, не жал' крви,

Немој ми се повратити

Ак' не будеш данас први !“

О ала си мајко славна,

Шпартанци си старој равна.

„Ако тебе љуте ране

На бојиште то освоје :

Ја ћу онда привијати

Превитенке ране твоје !“

О ала си мајко зорна

Мученицо неуморна !

„А паднеш ли за слободу

И за оштар земље свете :

Онда ће ти в'јенац славе

Твоја земља да оплете !“

О ала си зорна мати

Бог ће сина твог чувати !

Свагда желиш љутог боја

С душманином да се води,

Док се ц'јело мило Српство

Од окова ослободи !

Ти желећи тако мати

Слобода ће засијати !. —

P.

МИЛОШ ОД ПОЦЕРЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуз.

(Наставак).

II.

Чудноват човјек бијаше тај калуђер Цјакон ! Не оста чељадета кога је познавао а коме није напишао какву смијешну особину. Препосно је имена животињска и женска на људе и обратно, а тако погодна, да би му се и најтужнији наслијао.

Ријетко се кад догађало да би се ко на њ с тога наједно, јер га људи бјеху обикли. А баш да се то кад год и десило, он би онда сврнуо срдњу на се, тако искрено, као да о неком другом говори.

Како је он био настојник око сваког рада манастирског, ријетко се и бавио у манастиру. Љети кад припече звјездан — тако је он звао еунце — Цјакон је увијек код посленика. На њиви, на сјенокосу, у дубрави кад се снјече гора, сједи се у хлад пак надгледа. Средњег раста, дежмекаст, задргла врата а образа некако

сухијех, прне прогрушане браде и црнијех великијех очију. Носи народно одијело, али тако оветшало као у каквог процаљог аге. Кад би дигао камилавку, проспу му се дуги бичеви косе по плећима, те би изгледао нешто импозантно.

Кад прекрети ноге пак зажмури, лијевој држећи чибук а десном штације прсте од ногу, пак онако по тенапу одбија димове, — е би рекао томе није памет дома, а гдје му је памет ту су му и очи. Али није тако. Нека само двије жетелице, из све гомиле, па макар на дну њиве, прекину рад и стану шапутати, он ће ти онако преко чибука: Аа говорите сад! имате кад да жњете, вечерас кад пођеће кући! Таки је он био свуда пред посленицима. Оре ли се, коси ли се, пласте, он зажмури камишем у устима, па засопче соколи, наређује, шали се.

У вече за гресом казује петини браће како су преко дан растови и перови добро сјекли Мркелу Носоњу и Мурата Тркелу; ја ли како је пласт добро сабио четири Чуџука. И тако изврће, пита, одговара, жваће, све једнак, као да има више људи у његовој кожи. Игуман Серавим, озбиљан старац, најљивије слуша така извјешћа, јер њему није било прелако кашње намјештати ријечи како треба. Неки дугоња Бенације, умијаше добро да подражава говор Ијак љев, те му причај онако шта је нова, шта се чује „из града“ (Дубровника), ја ли из Црне Горе. Разумије се да је мтаљарија ућеретала се и шалу проводила по Ијакљеву говору, те да је странац откуд бану и прислушнвао, чисто би морао помислити да ти људи нијесу при здравој свијести.

У цркви је чатио, некако женама да шуте, у интермедиама разговарао се гласно с кнезом Милијом — кога је прозвао Шилчина —, ви као ђачету како треба да ради. По служби купије је од жена обојке, јагдуке, јаја, што му је која дужна. А бојаху га се, јаднице, е ће коју презвати грђе него до тад.

Али најмјешније било је с њим и Турцима. Зна се да они сматрају човјека манита или сугранута као света, јер кажу „манитих је разум код Бога“. Сад у скупу гдје би се по-

мијешало влаха и турака, Ијакљев је хтио и умпо употребити добро свој положај, те им искрени онако управ манио. У тијем приликама не би много испретао ријечи, како би им било јасније.

Ето какав је био мозак у Ијакљевевој плоски.

Него да се упштамо, оно у копнини што клепеће, каково му је оно било?

Валстину, говораше исти Пљоска: „мени ја срце опсалило те не бољује лако“ — бива да није „болећа срца“.

И заиста дјела му свједоче да је сваким начином једва чекао да се курталише биједника и страдалника. Ево како он прича. Кад ми жито иште гладнијех, ја му их дам, па нека их зобље, само да ми не досађује. Кад ми пара иште беспарних, ја јој дам, па макар их више не видно, само да ми не досађују. То је истина и за то све Чучево зна. Али што не зна свак и што он није никада причао то је да је он многе „претурно“ преко границе, који би главом платили да су Турцима шака зали. По свој прилици ни то није потјецало из онога опсаљенога срца, него је то он чинио само да их се курталише.

А да га ко упшта: Бога ти, Пљоска, то твоје дебело срце да ли се мало потресло Омерпашине године, ја ли за Вукаловића буне?

То су лакрдије —, вели Пљоска — Турчин се превалио те се мени пушка одане и пуше, ду!

Међутим се Крушевичани поносе тијем догађајем. Ево како је било. Устани бијаху на брду више Суторине и озго гађаху из тона од — трешњева дрва доље на тврђаву. У то један турски старјешина, некакав небојша, појаха хата па ће џадам. Пљоска се отрже од дружине — која га не мога оставити — те пред Коласа, пак — како он рече — Турчин се превали а њему се пушка одале.

Можда ће многи читалац запитати у каквој је свези житије Пљоскино са правим јунаком ове приповијетке? Да ако буде!

(Наставиће се.)

П р о с ј а к.

(По Лермонтову)

На вратима обитељи свете,
Милостињу просећи стајаше;
Худ, бесилан и блијед бијаше
Од зле глади, жеђи и страдања!

Комадиће хлеба тек просио,
Ијавља му поглед живу муку,

А неко му камси поставио
У његову опружену руку.

„Тако просиш ја твоје љубави
„Са сузама горкијем и чежњом;
„Тако жеље моје су најљепше
„На вавијек преварене тобом!

Маришко.

Митрополит прногорски Василије Петровић *).

Пише Марко Драговић.

Митрополит Василије Петровић-Његовић родио се је 1709 године у селу Његушима. Отац му се је звао Радуле Петровић и био је брат владике Дашпа. Прву младост своју провео је код својих родитеља у Његушима, а затим се пријео са стрицу своје митрополиту Сави на Петње у митрополитски цетињски манастир где је и живио до 1743 године. Овдје у манастиру Василије је добио прво образовање. Као што је митрополит Данило још за живота назначио за своје помоћника синовца Саву, тако је и Сава учинио односно Василија: назначио га је за помоћника и наследио га. Сава је видио да цетињски манастир не може дати Василију онакво образовање какво се иште за будућег владике и господара прногорскога; за то га је овај послао у Пећ код српскога патријарха Атанасија II, где је Василије проузго учио до 1750 године. Ове године, 22. Августа, по жељи Саве митрополита цетињскога, како се говори у грамату датој Василију при посвећењу, и по жељи светског клира и свенога народа епархије скендеријске и приморске, патријарх Атанасије посветио је Василија Петровића у чин епископа дашви му при томе титулу епископа светога пријестога пењскога — патријаршије славено-српске, и да онда у свакоме мјесту буде признан са почасти приличнијима патријарху, и да у свијема епархијама патријаршије пењске можда можда читати и благослов преподавати свијема који би жељели исти примати од самога патријарха. Рјешајући он је био у свему прави заступник српскога патријарха.

Вративши се у Црну Гору Василије је постао савршенијем митрополита Саве. По особено у грађанскијема дјелима Сави је предао готово сву управу Василију.

Првих година своје владе Василије се особито трудио да се уведе у земљу ред и да се прекину међусобне свађе. Василије је успоставио власт губернатора дашви он звањем Станиславу Радовићу. Губернаторова је задаћа била помагати митрополиту у грађанској управи народом. Он је уредио и неки народни суд који је био састављен из бољих и паметнијех главара народних. Овакви народни судови били су у свакој нахији. Ако се какво дјело није могло рјешити у овнјема народнијема судовима, тада се је оно преносило на суд митрополита. Митрополит пак рјешао је оваква дјела рјешавао сам, но је опет скупио веће главаре земаљске на Петње па су ту договорно рјешавали таква дјела.

Митрополит Василије није се задовољио овнјема уредбама. Он је сам био човек научен, па је и могао оцијенити важност науке. Он је видио да никад не ће бити доброга реда ни никаквога напретка у земљи док се народ не научи — док се неизобразави. За то је он први обратио озбиљну пажњу на образовање у Црној Гори. Прво што је м. Василије учинио у корист школа у Црној Гори било је то што је уредио у манастиру цетињском школу за младе људе који су жељели посветити себе свештеничкој служби. Ову је школу издржавао о своје трошку сам митро-

*) О овоме ја сам писао једну расправу у журналу «Христијанско Чтение» који излази при петроградској духовној академији. Причеши ове расправе овдје ја сам имао неке податке којих нијесам имао у Русији; за то ће ова расправа бити испунија но прва. — М. Д.

полит. По ово је било мало. Василије је знао да Црна Гора није у стању о својме трошку држати школе, па се је старао да добије за то помоћ од Русије. Још 1746 године он је шаљао писмо на графа Бестужева-Рјумина у којему му излаже жалосно стање земље и исказује надеће које он полагје на просвјетну силу школа и на корист која би од њих била за његову земљу. Тамо се говори: «Некада је у Црној Гори сјајало благочашће, особено у околијема земаља: Захумљу, Зети и острелу Скендерији. Но због штезнућа св. књига и школа свештеници и остали народ хришћански покрити су незнање као маглom. Од како је пак милост цара наградила неке наше цркве св. књигама, незнање се као магла разгони и свјетлост чистог разума и благочашћа просијана. Овај је народ врло храбар и остроуман, за то се Венецијани и боје да би Црногорци обратили све синове римске цркве, којих је много у области екадској, у православије, кад би код њих биле школе философске, филологије и риторике. Таквога су ума Црногорци да и не много учени Црногорац може предобити говорништвом великога философа римскога. К Латинима нава шаље најбоље учитеље, којих је граду Котору и у свијема мјестима околу нас много има». Латинска пропаганда, која се је јакo била ослонила у мјестима јадранскога приморја, задавала је Василију велику бригу, јер је у њој видио велику опасност за православље. И то је био један од главних узрока што се је он бринуо о школама, јер је видио да само просвјета може водити успешнију борбу противу римске пропаганде.

За то Василије мољаше неку суму новца за издржавање школа у Црној Гори; но у оно вријеме околности бјеху такве да Русија не мога испуњити његову жељу.

Митрополит Василије жељаше отићи у Русију да се упозна лично са цариком Јелисаветом, на да личне моли о потребима свога народа. У исто вријеме кад се м. Василије спремаше за пут у Русију испале му и други важни рад, да се јави заштитником интереса српске патријаршије пењске.

У пријеме пресељења Срба у Мађарску, које се догодило под патријархом Арсенијем Црнојевићем у 1690 години, и под патријархом Арсенијем IV. Шакабентом 1737, много црквене ствари патријаршије пењске понесене су биле у Мађарску. Ове су по праву припадале патријаршији пењској; за то је патријарх Атанасије радио да се ове ствари поврате тамо одакле су и понесене. Будући патријарх није могао оставити патријаршију и ходити да тражи ове ствари, то је он опуномоћи митрополита Василија да он може, у име његово, тражити ове ствари, преко аустријске владе, од српске митрополитје у Мађарској. Осим тога патријарх је препоручивао м. Василију да моли руску царицу за помоћ патријаршији коју су «богомрски агарјани Турци» омили и разграбили. О томе сведочи ова грамата коју је патријарх послао м. Василију:

«Атанасије, Божком милостијом праноселани архиепископ Пењски, и све Србије, Бугарске, Далмације, Босне, страва Дунавских и свега Илирија патријарх. Неиспитанијем и праведнијем допуштењем Свездријтеља Бога народи свеје јерусалимске цркве, који се налазе у земаљама нашега српскога царства, за велике њихове грехове потлици су под агарјански јарам. Особито свиогага сажаљења достојна српска земља која не само да је свако право и слободу изгубила, но непрестано под ногама противника

лежи и трип таква издавања да их није могуће ни описати. Једна је још надажда која подржава триљење овдашњег народа хришћанскога: то су мошти светијех царева и архиепископа овога дубоко наднега српскога царства, који су праведноме Богу угодили и који својим заступништвом бране људе Божије од коначне погибије. Кад је био пошљедни рат турски, тада је овај богомреки род агаријански ограбио и опљенио овдашњу патријаршију тако да ништа није остало осим неколико светијех мошти које су било сакривене. Осим тога они су од патријаршије узимали велики данак што је ову свету обитељ метнуло у велике дугове тако да смо ми на грају пронасти ако нам се помоћ не учини. За то ми учини смо савјет и договор са својима митрополитима и најосије за потребно к двору рускоме посланства послати и поклонити се. На овоме светоме сабору једногласно изабрасмо не само славно-српске патријаршије и пријетогола пењскога епарха, и катедралнога слободнога принципата (княжевине) црногорскога манастира цетињскога преосвећенога митрополита скендеријекога и приморскога господина Василија Петровића, којера свијема високијима достојанственицима и свакога чина господи препоручујемо, и молимо да му се даде слободан пролазак као и повјерена му промена гдје треба предати, као што би то учинено било и нама самима. Ми ћемо бити свијема и свакоме за то благодарни. Из резиденције патријаршије пењске марта 25. године 1751⁴.

На овој су грамати потписани, осим патријарха Атанасија Гавриловића, Викентије Страндковић митрополит београдски, Филотеј Радаковић митрополит херцеговачки и Гаврило Ђерђић митрополит рашки.

Исте 1751 године мит. Василије пренуо је из Црне Горе. Дошавши у Беч он се је ту зауставио ради уређења дјела о повратку ствари патријаршији пењској. Не дуго послеј доласка изразио је аудијенцију код царице Марије Терезе, која га је добро примила и обежала испунити тражбу пењскога патријарха. Будући су се ствари, које је тражио митрополит Василије, излагале у Карловцима и у Араду, то је била назначена особита комисија која ће тамо отићи и потражити ствари на кад их најбоље предати их мит. Василију да их овај преда српском патријарху у Пењ. За све вријеме док је комисија потраживала те ствари мит. Василије се бавио у Аустрији. За вријеме бављења свога у Бечу он се је често састајао са рускијем послаником графом Кајзерлингом што је обратило на себе особиту наљузу аустријске владе. Сви су држали Василија за рускога агента и пријатеља што, разумије се, није било по вељи аустријској влади. Не гледајући на ова обежала бечкога двора, и на све трудове које је предузимао мит. Василије око повратка ствари патријаршије пењске, ово се је дјело свршило без икаквога успјеха. Осим тога мит. Василије био је оклеветан митрополитом Павлом Ненадовићем, којеу није ходио у интерес да се толико богатство имања црквеног поврати патријаршији у Пењ, а без сумње подговорен тајно и од саме владе која такође није могла жељети повратак реченијех ствари; и на основу ове клевете он је био затворен у манастир Крушедол, одакле је пуштен тек послеј три мјесеца иза уштанења.

Пошто је митрополит Василије био пуштен из крушедолскога затвора, он се је отпратио у Русију. Циљ овога његовог путовања била је не само да моли за помоћ пењској патријаршији, но да учини

и неке молбе за свој народ. У Русију он је дошао у почетку 1753 године и царица Јеленавета Петровна примила га је врло ласкаво и пријатељски. Дошавши у Петроград он је одмах до прошење на име царице у којеу молио је: 1. Да се у Црној Гори помоћу рускога правитељства заведу славенске школе. 2. Да Русија учини Црногорцима помоћ у њиховој борби против Турака, и да принуди Туреку да не ратује против Црне Горе. 3. Да руско правитељство препоручи римском (аустријском) двору и републици млетачкој да буду у пријатељству са Црном Гором и да слободно пуштају Црногорце у њихове земље поради њиховијех потреба. 4. Да се одреди пека сума новца на издржавање неколико војске у Црној Гори, и још о некијима потребама народнијема и црквијема.

За вријеме свога бављења у Русији мит. Василије написао је два доста опширна писма о стању Црне Горе, од којијех једно је предао државному канцелару графу Бестужеву-Рјумину, а једно колегији иностранијех дјела, и историју Црне Горе*. У писму графу Бестужеву-Рјумину мит. Василије пише слиједише:

„По вашој жељи сво љу вам написати слиједише о народу црногорском. У старо вријеме црногорски се је народ налазио под владом природнијех својијех князова. Послеј тих князова остала је република под владом својијех митрополита. Црна Гора је у вријеме цара Петра Великога показала велико јунаштво у борби против Турака. Кад је године 1711 цар Петар послао грамату у Црну Гору да ратује за Његово Величанство као за благочастивога цара, тада је мој рођени стриц митрополит Данило подигао Црногорце и као прави војсковођа обратио оружје против варвара Турака као душмана крста Христова. Послеј тога године 1712 Турци, да се освете Црногорцима, дигли су велику војску против њих под предвођењем сраћаша Ахмет-паше, али и ову војску турску Црногорци потукоше. Тада Турци тражио мир, но Црногорци на ови не хтејше пристати, да не би тијем дали цару Петру повода да сумња о њиховој вјерности. Послеј тога године 1714 пошле султан и трећу још вишу војску од етопију хиљада под предвођењем Думан-паше Куризића који највише на вјеру посече тридесет црногорскијех главара, а за тијем спали пети дио Црне Горе и нашу резиденцију. Године 1716 наше од Босне и Херцеговине, под предвођењем два наше дла брата Ченгића, дошли су е војском противу Црне Горе, но од наше војске били су потучени. Овога пута били су заробљени: начелник турске војске, многи бегови и оба брата Ченгића, свега на број седамдесет и седам људи и свијема су биле главе посечене. За тијем године 1727 Бећир-паша Ченгић, да освети своју браћу, са много војске дошао је противу Црне Горе, но и ове је потукао наша војска. Бећир-паша снасао се је бјегством, но и он је послеј био убијен од руске војске под Очаковим. Године 1739 Ходаверди-паша Махмутбеговић са многијема пашама и војском седам година је војевао против куће Дракаловића, но на пошљетку на њих удари наша војска и до ногу их разби. Тада су седамдесет главара турскијех били снажени у једној кући гдје су се били затворили. Видећи такву своју несрећу у ратовима против Црне Горе султан нареди да се постави око Црне Горе постојана војска, којој се даје велика плата. Ова војска, која стоји око Црне Горе,

* Историју Црне Горе м. Василја црквињу на крвају у тачном прејеву е рускога. М. Д.

Црногорцима не да никад мира ни покоја. За то би добро било да се уреди у Црној Гори неколико стожерских војске, која би могла стојати противу ове турске војске. . . . За издржавање ове војске да одреди руско правитељство неку суму новаца, зашто је Црногорци нијесу у стању својима средствима издржавати . . . Ми се надамо да ће се к нама присајединити и околни славено-српски народи и ставити се под руску протекцију као и м. . . .⁴

У писму које је предао м. Василије државној коледији иностранјих дјела говори се слиједиће :

„К ономе што пријед саопштитих о стању Црне Горе, њеном јунаштву и оданости к руској царевини ја ћу овдје још казати колико нахија и племена има у Црној Гори, и колико у њима има чиновнијех људи осим нижијех официера.

1. Катунска нахија која се дијели на два-наест племена. У овој је нахији резиденција митрополита и губернатора. Има два сердара и дванаест кнежева. *)

2. Ријечка Нахија која се дијели на шест племена. Има једнога војводу и пет кнежева.

3. Ђешанска Нахија, која се дијели на седам племена. Има једнога војводу и шест кнежева.

4. Црмничка Нахија која се дијели на седам племена. Има једнога војводу и седам кнежева.

5. Шестанска Нахија која се дијели на четири племена. Има четири кнеза.

6. Спич и Пушањ **) дијеле се на два племена и имају два кнеза.

7. Зета дијели се на четири племена и има четири кнеза.

8. Грахово и Видушић дијеле се на четири племена, и имају једнога војводу и три кнеза.

9. Пјешивачка Нахија која се дијели на пет племена. Има једнога војводу и четири кнеза.

10. Бјелопавлићска Нахија која се дијели на пет племена. Има једнога војводу и пет кнежева.

11. Пинерска Нахија која се дијели на четири племена. Има једнога војводу и три кнеза.

12. Ровачка Нахија дијели се на три племена. Има једнога војводу.

*) Кнежеви у то вријеме звали су се старшине племена. М. Д

**) Спич и Пушањ иза последњег рата припали су аустрјској царевини по неправедноме ријешењу берлинског конгреса. М. Д.

Приморје.

1. Папштровићска Нахија која се дијели на четири племена. Има четири судије и четири капетана.

2. Грбаљ дијели се на четири племена. Има једнога губернатора и четири капетана.

3. Племене Михољани, имају три капетана.

Брда.

1. Кучи дијеле се на осам племена. Имају једнога војводу над свијема племенима, а свако племе има свога главара.

2. Братоножићи дијеле се на два племена и имају једнога војводу.

3. Климентини дијеле се на шест племена и имају једнога војводу који је старшина над свијема Климентима.

4. Хоти и Кастрати дијеле се на четири племена и имају једнога војводу.

Све вишеречене нахије исповиједају православну вјеру осим Климената, Хота и Кастрата који исповиједају римско-католичку вјеру.

Осим ових у граматама које су даровали руски цареви црногорском народу спомињу се и ове херцеговачке нахије: Никишићи, Бањани, Пивљани, Дробњаци, Гачани, Требињани, Поповљани и Зунци, но ове се налазе у власти турске царевине. У вишепоменуваним провинцијама може бити око четрдесет хиљада војске. . . .⁴

Митрополит Василије остао је у Русији до 1754 године. Пред одласком својим из Русије он је прихватио овакав одговор на предлоге које је учинио руској влади :

1. Што се тиче школа, да се за то вријеме не може задовољити његовој жељи, али да ће се гледати да он буде задовољен у друго zgodноје вријеме, кад се опширније дозна, колико треба трошка за такве школе, колико је потребно Црној Гори имати школа и у која би мјеста могле бити школе.

2. Што се тиче помоћи против Турака, то ће се тај приједлог узети у обзир, и при zgodноме случају да ће се говорити порти отоманској да не напада на Црну Гору.

3. Допунта се Црногорцима, који би добровољно жељели преселити се у Русију да се могу преселавати, и обећава се да ће исти бити примљени са особитом царском милостију.

(Наставиће се).

УЗНИК.

(По Лермонтову).

Отвор'те ми тавницу,
Дајте м' б'јелог дана,
Црнооку дјевциу,
Јоште коња врана.
Ја ћу најире љепотицу
Пољубити дјевојчицу,
Па на коња црногрива
Узјахаћу попут два,
Улећићу у гору,
И дражујућ вихору.

Ал' прозори тавнишо
Превисоко стоје,
Црнооке дјевнице
Нема овдје моје.

Она млада у дому
Сједи сада свому.

А добри коњ по вољу
Разиграв се на вољу
Скаче весо на игра
Реп по вјетру разигра.
Свуда тавно . . . нема срце,
Умпућа луча свјетле
Ваца траке сада.
Још је чути у тишини
Ход ноћног солдата
Гдје у среди ноћне таме
На несретног нази на ме.

Ј. Поповић-Липовац.

МИНСЛИ О НОВОЈ ГОДИНИ.

Осамдесет трећа капа деветнаесте стотине, до нашег бројења, пада у вјечност. Што је то година и вјечност? Ночњи и милијарди. Капа и океан. Зрице пијеска и Хималај. Размислио се. Погледајмо у себе и око себе. Залуд. Ништа не можемо дознати. Ништа не можемо разумјети. Тма хаоса. Тајна безданице. Стара је година отишла. Куда? Нико не зна. Нова година је дошла. Од куда? Ником није познато. Када се је све ово почело? Када ће свему бити спршетак? — Нема одговора. Мудрац таре замислио чело и говори „О!“ Пјесник удара руком по челу, као по штици, и говори „ба!“ У томе „ба“ он се пробудује. Он сазржава. Што? Прошлост и будућност. Што он види у прошлости? Мрак. У будућему? Мрак. Мрак на дено — мрак на лијево. Он се пренада. Он трчкара тамо овамо. Он нешто тражи. Он иште средину. Он је налази. Налази садашњост. Он погледа у њу. Но што види? Види да је и она зла, више него зла — презла. Нека га. То мора тако бити. Он се тјесни. Чиме? Вјером. Он вјерује да ће добро бити. Он вјерује да ће добро побједити. Вјера га спасава, друкчије поернуо би. Вјерујући људи, јер вјера спасава. Вјерујмо да ће се зацарити добро. Вјерујмо да ће бити једно стадо и један манастир.

Тако стара година прође. Нека иде с миром. Весело и с надањем обратимо ми своје мисли к будућности. Нека она буде свијетла и јасна, не мрачна и тамна, и ако су тајне свијета скривене од нас. Нека нова година доведе нас у срећне и блажене и плодне плодова земаљских. Нека нова година утроји наше силе ради јаче борбе са злом и злијем људима, са глупошћу и незнањем. Нека нам помогне Бог да задобијемо нову еребу у оштрој виду у коме је који од нас жели. Гледајмо да нам жеље не прелазе за предјело „немогућности“. Будимо умјерени.

Марко Драговић.

Пиперска Ђелија.

„Пиперска Ђелија“ — тако се зове манастир, гдје почивају мошти Св. Стефана.

Сјеверо-западно од Служа при једној повисокој страни, поврх ратковићких стјепца, а испод Клисовика и Кошутине на једној малој равници подиже се једна главица, која се зове „Госпођина Главица“ и на истој је сазидан манастир.

По причању св. Стефан родио се у Жупи Никшићској у селу Гудељу од сиромашнијех родитеља Радоја и Ахиме. Још из ране младости пође он с родитељима у Морачу, гдје се постриже за монаха, а рукоположи га за свештеника митрополит пењски Венијамин 1630 год. Он ту није могао живјети од зудума варвара колашњикских и приморно буде остави у Морачу и потражили гдје друго себи мјесто. За то крене преко Ибрије, Мртвинце и Роваца док дође на Трмале ровачко у студену пећину и ту се бавио 7 година. Немогући ни овдје више живјети и немогав се више вратити у Морачу, био је принуђен опет тражити себи ново мјесто. С тога пође низ Платије покрај Мораче у манастир Дугу, али не напави ни ту мјеста пријеђе преко Мораче, села Петровића, Стјепце и дође у село Црнце код кнеза Аврама Јајића. Он ту заште гларавија мјесто гдје би могао направити себи Ђелију. Гларавију му дадоше код „Госпођине Главице“ на једном бријегу који се

звао „Зборна Главица“. На овоме бријегу огради себи мало Ђелије и црквину, а испод истога бријега нађе и огради воду, коју назва по истоме „Госпођина вода“ за то што је исти храм посвећен био светој Госпођи. Он се овдје до престављења свога бавио као јеромонах, служећи село Црнце и Кошње, а преставио се 1697. Након седам година 27. Децембра присебио се попу Гојку Јакићу из Служа и Ристу Возаревићу из Подгорнице и пошоше са свештеницима и старјенинама народскимима на гроб и ту им се објави целокупан. Првијене његове свете мошти у исту цркву у Ђивот и ту му се сви Пипери до Лутова дубоко поклонили и обећали се потпуногати Ђелију, дајући Црнци сваке године по девет а остали Пипери по пет ока шенице и треће годане сви Пипери по браве. Исто тако обећали су давати Бјелонављи и Црничани прилоге по пет ока шенице на годину.

Послије светог Стефана били су настојатељи Ђелије: Пахомије из Косијерева, игуман Стефан Вучић, Стефан Отовић, Стефан Ришавин, Михаило Петровић из Србије, Алексеј Вукотић, Јанићије Вучић. Од како се престаови св. Стефан, они су сви редом држали Црнце за своју парохију и Црнци су се обвезали да не ће никад примати међу собом друге ирске свештенике до манастирске. Калуђери, који су овдје били, сваки је по њешто приграђивао, а највише је учинио за манастир игуман Михаило из Србије.

Од мале Ђелије и црквине поред исте направе се у течују два стољећа неуморнијем трудом напијех блаженопочившијех очева, дограђивајући сваки по мало, доста велики и пространи манастир који је одасвуда опкољен кућама и зидом, на коме су од северне стране направљена доста велика на свод врата. Код се узбеке, с десне стране лежи мало здање у којој је била школа, коју је садашњи настојатељ Досејије Кисевић сазидао; до саме школе стоји мадукиница, коју је још свети Стефан подигао, до мадукинице стоји лијена двокатна кула, до куле на југу од цркве друга кула на два пода у којој садашњи настојатељ живи. У средини авлије а међу здањима налази се мала ониска црква у којој пребивају мошти светог Стефана, којој је он сам основ поклоно, а послјје њега неколико пута је приграђивана.

Испод авлије са западне стране налази се врло добра вода, а испод исте налазе се лијене долине од којих би се могле направити банге, разви вотади и виногради. Около цијела манастира налази се лијена шума и из цијеле околине диван поглед, а особито из манастира. Једном ријечи може се казати, да је овдје све лијено, само су зграде и земља манастирске запустјене.

Б. П.

„Балканска Царица“.

Први пут престављана на Цетињу 2. Јануара 1884.

(Свршетак).

Станко је носио на души својој повите терета кад је по други пут ступио пред Даницу. Крв Деанова још се пунила пред очима његовим, а поврх тога издајство га притискује цијелом тежином свога моралног терета. При свем тому што је Станко лаке нарави, која је склоњена да брзо ступа у трансцију са савјешћу, ипак даје се и из њега чути кад

и кад унутрашњи глас доброга генија, бар у облику моменталног кајања и унутрашње гриже.

Он излази по други пут пред Даницу — као убојина и изданица. Отвара јој срце своје, пружа јој руку своју, али Даница с грозотом опаска, да у том срцу кључа отров изданица, да је та рука овакља убиством поштена чојства, даљана Црногорца.

При невољности својој Станко је почео да евидира с душе своје прво велике терете. Прича Даницу, како се порицкао с Дезном и — како га је убио. Даница се на то упремаети, али се ипак не пагуби. Пред њеном чињом душом стојао је само један правни пут, којим је Станко имао ударити, да-ба спрао са себе прљаву, која му је остала на души ека убиства Дезнова: ваљало му је поћи к оцу Или и подврћи се његовој суду.

Она то саветује Станку, љубавном прешоруком заштити свој савет.

Али Станкова душа ради у противном правцу. Она на убиства Дезнова излази само јаче аргументе за остарење ненастиме жеље властољубља. Крв Дезнова гратустија је само као још један позив фактор к остајењу црнога демона, к ји је Станка гонио у изданицу.

Ипак је чисту душу Давичићу убиство Станково ожалостило, она се ипак могла помирити с тим несретним фактом на онај начин као што је предложила.

Али ни на који начин није се могла помирити с другим много грознијим фактом, који се као прна авет помами из душе Станкове, и у свој грозоти својој стаде пре Даницу.

Дезвојка се преобрази, кад види у Станку изданицу. Њезин цупољак љубави, на који су тек први зраци живота пала, поче на мах да кесе, да кнут леденим мразом изданице. Душе љубавишћике Чисто гледамо на њој постепено — помрачење. Даница које се љубав зове. Прили демона из душе Станкове застире га својим мрачним велом. Енергија душе девојчине пала на нулу, кад збори о љубави; глас је екорд е свијем издао: погези у лицу рацетустили се од измолости; свјетловог очију потамнења, често као да их и не отвара више, као да јој и не требају више, јер шта има да види пред собом? У љубавику — изданица! Грозота!

Али док је у души Давичићој падала енергија љубави све ниже и ниже, догаје је расла у овој другој једна сила с геометричком прогресијом, докле није достигла пирамидалну висину. То је био: црногорски патриотизам, који се у Даници у толикој сили и свјетлости развијао, у колико се Станков карактер у свој паготи прига — издајства позваивао.

Прекрасно је ту извесни морални двобој у диалозима између Станка и Данице.

Станко јој ражареном од властољубља маштом опшеује све сласти будућег живота, вада постане „балканска царица“ и стави круну од Балкана на своје чело. А чујте *) шта му на то Даница у својој патриотској србји одговара:

„Лукашка круна наша се сирва
Ах! знам ли где? Вид један крви
Уз нам крви ваља сјајну ту круну?
Знамења друга — звјезду и луно —
На српско себјо јанчар приши
Кад народ српски саободе личи.
Не ваља круна из тебе руке,
Ко би је мога носит' од бруре?
Овај ти на мах из крви ваља

*) Стихови из „Балканске Царице“, који се у цијелој овој ретеници налазе, наводимо само по сопственом памћењу, т. ј. онако како смо их за врлине предаје уматили. Не можемо дакле јачини, да су истоветни с оригиналом. У.

Ипади што је с Јазара пала,
Српске слободе изводи дјело,
На чело гај је ти носи сјебло.
О, дино ли ће стојати Боже!
Тако мо круна обрнут' мога!
Слуда да ч' пратим, где год би био,
У рај, у вака' — ма г је би био
С тобом ће вјерна твоја Даница,
Ах! напад не во бит' — издајника!“

Публика пљеска и кличе од радости. Станко се размишља, на онет стаји Даница, како је лијено бити балканска царица. У Даница србја патриотска расте у дивовским размјерима, на му онет овако одговара:

„Преклини!... не гди!... ја сам Зељанка,
Црногорка, а кћер сам Јунака!
То ти је парето балканско лажно,
А наше горско царство је снажно.
Јовић је виши и од Балкана,
Слобода снага, та рјеска мана,
Под ним се тако с зовора срце,
Док царски важи за Балкан прче!“

Онет публика еренично пљеска и аплаудује. Станко удари у позитивку одортунистата, не би ли с те стране оборно тврде белеме Давичићог патриотизма и притолило је, да бјежи с њим „под скит Султана“. Каже јој, како је ева отвор „против Турака за луду, јер је сила њихова потпавила већ цијело балканско полуострво, сви су се већ покорили, „Кастриот и Херцег тек што се муче.“ А Даница њему:

„Обава они нек се погурне,
Па и ти с њима — ми ћемо остат';
Трговне доцету ово јада задат';
Ма прила гена! вади му бити,
С нас се оно све разбодити.
Околно бради даљено руку,
Или по повољ', кад су у мучку,
Аманет свети то ће нам бити:
Вратеки ми бале братски пренети.
Нек твој Балкан с Јовићена прегледа,
Да пита прегле, па нек се неја;
Јази а ко крви и мучке главе,
Нек ропоту Јарам на јошу ставе,
Ваши ће звјезди бити све јага,
Јуначко гивадо и гај плевања!“

Онет публика пљеска и кличе одушевљено. Станко подлизи с другејех страна, да поткопа тврди град патриотизма Давичића, на јој предавања у живијем бојама, како је Припа Гора гола и сиромашна, сама крп и јад, те пита: шта је веже за Црну Гору?

С поносом одговара му на то Даница:

„Шта те веже? Све ме веже!
Ваљух и крв, аманети,
Мучке љубав, род и вјера
И слободе њазем свети!
Шта ме веже? Небо наше
Подупрто плевањима!
Нас јед не сунце гриво,
А око нас свуд је тама!
Шта ме веже? Сиомен дава
Кад ми онај свијет дава
Кад зачине у мом срцу,
Свајке оне рајске ваде.“

Станко очајава, чини још пошљедње покушаје, даје Даница изданице пошљедње да би могла и под екутом Султановим елужити своме Богу и свом роду, али — све за луду, Давичић је патриотизам неорборив, несавадлив!

И у Даници се љубав онет помаља, али не да обори патриотизам — то би било немогуће — него да га замоли за помоћ и уследу у борби против Станкочих изданицких намера. Патриотизам допустити љубави још потови ексеперимент. Даница пружа Станку нишемо пуно љубавнога заноса, у ком јој се закашљао на своју вјерност и сталност у љубави.

Ставко се за мало потресе читајући писмо, по демон властољубља не усетни на прел јачом силом, а да ће успети пред парчетом карте.

Станко и сад уверија Даницу, да не одустаје ни од једне своје ријечи, али — тражи од ње другтво љубави с издајством.

Ту се мостови прекидају, Станко враћа Даници писмо, она узима, разбучи га на сто комада и баца га Станку у лице с ријечима :

„Ти изрод и најдиша!
Ја Црногорка — маза царина!“

У то се зачу гдје иде војска. Даница плану од радости : Ха, то су наши соколови! Слуге Станкове ономину га да се жури јер се војска приближује. Станко полазећи да ујаши на коња јо и потоњи пут позиве Даницу да пође с њим ; она га с гуњањем одбија као издајнику. Станко јој на то узе пријетити, како ће доћи за кратко пријемс еа султаноном војском, да јој исприча све то што њу толико одушевљава : сву ту Црну Гору и све то Српство!

На те ријечи обузе Даницу очај живи. „Куку мени без оружја! — закука иза тебе гласа, па се загоди на слугу Станкова да му отме оружје иза паса, да њим убије — љубавица, ? не! тај је већ умро“ у ње, него — издајника, који пријети да убије њену отаџбину.

Слуга је отице од себе неколико пута. У то се чу војска гдје се приближује. Даница се обрне на страну, од куд се чуо ход војника, те их полове у помоћ обенавајући руку своју оном који убије издајцу отаџбине, кривца отаџбине.

На те ријечи очет помачи се љубавица бијес у Станку. Скочи е коња, стигне се на Даницу, ухвати је за руку и пробаје појети.

Свршно се. Предмет љубави нести у крви. Грозни демон остае сам у души Станковој, у цицкој и неограниченој власти, а сада већ без властоја противоборног елемента.

Ипак наза је љубав, у крви се вада врлика. Поглед на то није могао проћи, а да не учини јаку депресију на душу Станкову, и ако кроз већ покорицу. У том моменту реакције сусретло се на свијест Станкову неподалко јасних трака, б деши у његовој души гласове правде и петиње, триже и кајања. То се чуло у овим потумљим ријечима, које изрече обрнувши се зацпу Љубенскијех гора :

„Док је оних стрмих гора
И обрца и литина
И чељди у њма чило
Као Деан и Даница,
Мучно ће се наоути!
Ивиној кнежевни,
Потогом ће странном бати
Султановој царевни!“

Још да мало могао се Станко размисљати. Али на што? У срцу му празно — а у души при враг у свој својој сили! Не остаје друго него :

„С Богом кршу мученици!
Са твојих еа васица
Већ ме корни, већ ме морип
С мог издајства и зломина!“

Баши се на коња, па — „под скуп Султана“.

Даница издишући проговара :

„Прост... биједи... ови свијет!
Просто... плазу!... љубавнику!
Просто... Станку!... аз не просто
Црне Горе... издајнику!“

Завјеса пада. Драма се за сад на томе свршује.

Сва сила улоге Даничине на позорници лежи у представљачком изразу љубави и патриотизма. Но у

томе баш лежала је и сва тежкоћа за гђу Софију Поповићу при представљању Данице. Дјевојчица од својих 13 или 14 година, која никад није нијела позорница ни има и самог појма о позорничкој предстани, вазало је да њам предочи на позорници сву дубину силе љубави и сву величину патриотичнога жара. Младост њена налагала њам је да будемо срам ње идулгентни. Па ипак, остављајући на страну љубавне афекте у којима млада представљачица није могла имати слободнога маха, морамо признати, да смо били изненађени оном природном вјерношћу, којом њам је гђца Поповићева у улози Даничиној приказивала штомоу, њену, чисту, и племениту дјевичанственост. Вивало је моментца, у којима се и гђца Поповићева до извјесног степена уздизала у тогу и изразу патриотичнога жара, и тада њам је надало на ум, какав би слан севект учинила ова драма, кад би Даницу представљала вјешта и рутинисана глумица, која би улогу своју имала у потпуној власти. А очет гђца Поповићева заједочила њам је сјајно од своје стране, до ког би се степена и наше домаће сцене у вјештини представљања могло развити и изобразити, кад би имале за то згодне прилике и мајсторске поуке. Но даће Бог!

Даничина друга Марта (гђца Марија Поповићева) имала је подреци улогу, па се не може судити поуздано о глумачком таленту њеном, али се ипак на више мјеста опазило, да располаже орталом јаким, звучним и симпатичним, и да у својим кретањима умнје себи дати допозно маха и слободо.

Последје кнежевна Станка првенство припада плезу Деану (војска је представљао г. Томан Вукотић). Деан је највјешта мушка личност у драми — прави Црногорац, прави патриота, ком је Црнорство наза све на свијету, који ће зарад Црнорства лично себе поданити, тријети, страдати, па и жртвовати, али кад се тиче образа црногорског, не ће ни да чује за компромисе, за трансакције, за опортунитет, за политиканство. Он је цио Црногорац, па и кад пада, врлина му црногорска тријумфује. Станко га је убио, по он му зружа руку, он је готов да му подучи би руку на часу самртном, само ако чује једну ријеч од њега, коју чује : да Станко остаје Црногорац, да се одриче Султана. Али Деан умнре са том раном на срцу. Над вртани тијелом његовим Црногорци полагају заклетву :

„Ко Црнорству не био вјеран,
Богом и људма свуд био вјеран!“
(Сви : Амни !)

„Ком камен ови није свет,
Да буде срамотан, проклет!“
(Сви : Амни !)

Остале личности у драми имају подреци улоге, по ипак и у самим својим подрецим улогама слуге Станкове : Иво (г. Марко Петровић) и Угљеша (г. Симо Матаруљ) одликовали су се на многим мјестима изврним начином представљања.

Мишело да ћемо задовољити љубопитство својих читалаца, ако још понеке подробности о овој представи, више спољњаше природе, овдје додамо.

„Балканска Царица“ представљала се до сада свега три пута : први пут 2. Јануара, други пут одмах сјутра дан, трећи пут у уторник 10 ов м, а они позлаца Њенога Височанства Кнежење Милене у Цариз. Представе су давале у новој кући г. В. М. Врбице, која се на ту цијелу за кратко вријеме наредила. Прва и друга представа давана је бесцелито, трећа е узаваном цијеном у корист позорничког фонда читао

нице цетињске. Њихова Височанства Кнез и Кнегиња са Његовом Свјетлости Кнезом-Нашљедником и цијелом свијетлом породицом кнежевском присуствовали су свјема тријем представама и благовољели су почаствовати представљаче знацима свога високог донадања. Осталога свијета било је позориште у три пута дугом пуно ; ту је било дипломатско тијело, наше више и више чиновништво и могобројни народ с Цетиња и са стране, колико је год могло стати у позориште (а стало је до 200 особа), остали су ван позоришта на свијегу сретни били ако могу разабрати коју ријеч од онога што је представљано. Представљачи су били у са свијем коректном костиму онога доба : зелена долама с токама на преима и калпаком на глави, главари под сабљама, војници с коњима и шитовима у руку, слуге и момци са сјекирама и буздованима. Даница и Марта у дивном и скупоцјеном народном одијелу зетском.

Завршујући извјештај овај не можемо а да не додамо при крају : Боже дај, да ова прва представа првог драматског дјела црногорског буде почетак новог једнога доба за Црну Гору, доба у ком ће се јунаштво њенијех синова спојити у слојну и дивну хармонију са умљем, на корист Црне Горе, на дику и понос цијелога Српства!

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Учешна друштва.

(Матица Српска у Новом Саду.) Књижевно одљење овога друштва имало је састанак 14. Децембра пр. г., на ком се ово радило : Издата је награда од 200 ф. а. вр. Р. дру Милану Савићу за његову шалвину игру у 5 чинова : „Проволашћа“. — Светозар Мл. Бајић доставља пријезне старог рукописа из год. 1769 о косовској битци под насловом : „Житије и повјест о славном кнезу Лазару и војводи Милошу Обилићу и о осталој српској тешоти како бој биет на пољу Косову с турским царом султаном Муратом проклети Агарџи.“ Дато на оцјену. — (Наставиће се).

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА УРЕДНИШТВА.

«Српском академском друштву «Зора» у Беч. — Вашу молбу моћи ћемо уважити тек доцније, кад нам се «Црногорка» оснажи. За сад није мо у стању, да је шаљемо бесплатно икоме. Да Бог да, да дођемо што прије у то стање.

Госп. Фрањ у Хубаду, гимн. провотору у Олтјују (Ретан, Steiermark). — Истина је, да је „Балканска Царица“ представљана на Цетињу, но она још није штампана нити је изишла у књижи. За то не можемо испунити Вашу жељу, коју у осталом веома уважавамо.

Читаоци и у Читљив. — Примили смо новац и поручили смо новине које желите имати. «Глас Црногорца» и «Црногорку» јуче смо вам отпразили. Сретно да Бог да!

Госп. Б. В. у П. — «Црногорка» нема рубрике за дописе нити у опште за догађаје дневне, који се не тику књижевности. За то смо Вам дописе уступили уредништву «Гласа Црногорца». Иначе благодарни смо Вам на дјелим жељама Вашим и радо ћемо примати од Вас што буде за «Црногорку».

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ НА „ЦРНОГОРКУ“.

Изишао је ово и 2гн. број „Црногорке“. Публика наша могла је већ увидјети озбиљну

намјеру, која је скопчана с издавањем тога листа, а може већ судити од прилике и о садржају и тенденцијама његовијем.

Позивамо дакле на претплату свакога пријатеља „Црногорке“.

Претплата је цијена „Црногорци“ :

За Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину :

на годину	6 ф. а. вр.
на по године	3 „ „ „
на три мјесеца	1 „ 50 п.

За Срвију :

на годину	20 динара
на по године	10 „
на три мјесеца	5 „

За све остале земље :

на годину	20 франака
на по године	10 „
на три мјесеца	5 „

Претплата нека се шаље по поштанској упутници на г. Петра Рамадашовића у Котур (за „Црногорку“).

Особито се опомињу претплатници из Босне и Херцеговине, да нам само на тај начин шаљу претплату, а никако у неплаћеном писму.

За претплатнике из Срвије биће најгодније да шаљу претплату на књижару В. Валожића у Биограду, с којом ми у свези стојимо.

С првим и другим бројем „Црногорке“ можемо још послужити нове претплатнике, но свакако ваљаће да се пожуре с претплатом, јер од трећег броја почећемо штампати „Црногорку“ само у онолико егземплара, колико нам се до тада буде пријавило претплатника

Цетиње, 18. Јануара 1884.

Уредништво «ЦРНОГОРКЕ».

Овај број „Црногорке“ разаслап је само претплатницима њеним, сарадницима нашим и уредништвима онјих листова, с којијема у замјени стојимо.

Тако ће се чинити и с осталијем бројевима „Црногорке“, који ће изаћи.

Уредништво.

Овај број „Црногорке“ изашао је на једном табаку и по. У колико нам буде могуће, гледаћемо, да и у напредак у „Црногорци“ учинимо више но што смо обећали.

Уредништво.